

Materiały

OSADNICTWO NA ZIEMIACH ZACHODNICH W 1945 R.

Zasiedlenie i zagospodarowanie powracających w 1945 r. w granice państwa polskiego Ziemi Zachodnich było jednym z najważniejszych zadań, jakie stanęło wówczas przed społeczeństwem i władzami polskimi. Spełnienie tego postulatu, realizowanego w niezwykle trudnych, wszak jeszcze wojennych warunkach, wymagało skupienia wszystkich sił i środków, a przede wszystkim utworzenia maksymalnie sprawnego aparatu organizacyjnego.

W artykule niniejszym, opartym głównie na materiałach archiwalnych, pragniemy przedstawić proces zasiedlania Ziemi Zachodnich w 1945 r. od strony centralnych poczynań organizacyjnych kompetentnych instytucji i władz państwowych.

W celu prowadzenia całokształtu prac związanych z objęciem Ziemi Zachodnich uchwałą PKWN z dnia 22 grudnia 1944 r. utworzone zostało przy Prezydium PKWN — Biuro Ziemi Zachodnich. Kierownikiem tej placówki mianowano uchwałą Rady Ministrów z dnia 2 lutego 1945 r. podsekretarza stanu — Edmunda Giebartowskiego. Opierając się na porozumieniu z dnia 26 lipca 1944 r. stwierdzającym m. in., że z chwilą ustania działań wojennych na poszczególnych terenach kierownictwo wszystkimi sprawami cywilnymi przejmować będzie administracja polska, Rada Ministrów w dniu 23 lutego 1945 r. wyznaczyła na pełnomocników frontowych przy: I Froncie Ukraińskim — płka Eugeniusza Szyra, I Froncie Białoruskim — ppłka Leonarda Borkowicza, II Froncie Białoruskim — płka Jakuba Prawina, III Froncie Białoruskim — mjra Juliana Kole¹. Ponadto wyznaczono pełnomocników przy dowództwach poszczególnych armii. Wkrótce pełnomocnicy ci zawiadomili swoje władze nadrzędne, że frontowe rady wojenne wydały odpowiednie rozkazy dotyczące obejmowania przez administrację polską terenów wyzwolonych².

Dla opracowania zasad organizacji aparatu administracyjnego Ziemi Odzyskanych uchwałą Rady Ministrów z dnia 12 marca 1945 r. powołała specjalną komisję w składzie: Edward Ochab, Edmund Giebartowski i Jakub Bermań³. Na podstawie wniosku tej komisji Rada Ministrów w dniu 14 marca

¹ Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Administracji Publicznej (dalej cyt. AAN, MAP), 2441/5.

² AAN, MAP, 2424/1, sprawozdanie ppłka Borkowicza; 2460/4—6, sprawozdanie płka Prawina.

³ AAN, MAP, 2441/10.

1945 r. dokonała podziału Ziemi Zachodnich na cztery okręgi, a mianowicie: Śląsk Opolski, Śląsk Dolny, Pomorze Zachodnie, i Prusy Wschodnie, nazwane następnie Okręgiem Mazurskim oraz mianowała pełnomocników okręgowych: Aleksandra Zawadzkiego — na Okręg Śląska Opolskiego, Stanisława Piskowskiego — na Okręg Śląska Dolnego, Aleksandra Kaczochę-Józefskiego, a w dniu 16 kwietnia 1945 r. Leonarda Borkowicza — na Okręg Pomorza Zachodniego, Jerzego Sztachelskiego, a w dniu 30 marca 1945 r. Jakuba Prawina — na Okręg Mazurski⁴. Ponadto Rada Ministrów powołała Bolesława Drobnera na stanowisko prezydenta m. Wrocławia. Obszar b. Wolnego Miasta Gdańska nie został zaliczony do Ziemi Zachodnich. Dekretem z dnia 30 marca 1945 r. objęto ten obszar ustawodawstwem polskim i utworzono woj. gdańskie⁵.

Zasięg terytorialny wymienionych wyżej okręgów zmieniła częściowo uchwała Rady Ministrów z dnia 7 lipca 1945 r., która włączyła niektóre powiaty odzyskane do województw: gdańskiego, białostockiego, pomorskiego i poznańskiego⁶.

Rada Ministrów w dniu 16 marca 1945 r. zobowiązała Biuro Ziemi Zachodnich do wysłania w porozumieniu z Ministerstwem Administracji Publicznej (MAP) pełnomocników na tereny wyzwolone wyraźnie zaznaczając, aby do dnia 26 marca 1945 r. wszyscy pełnomocnicy okręgowi i obwodowi rozpoczęli swoją pracę na wyznaczonym im terenie⁷.

W związku z koniecznością scentralizowania wszystkich spraw dotyczących obejmowania, zasiedlania i administracji Ziemi Zachodnich Rada Ministrów mianowała w dn. 11 kwietnia 1945 r. Pełnomocnikiem Generalnym Ziemi Odzyskanych Edwarda Ochaba, ówczesnego ministra administracji publicznej. Równocześnie Biuro Ziemi Zachodnich włączone zostało do MAP⁸.

Przy ministrze administracji publicznej został utworzony Urząd Pełnomocnika Generalnego dla Ziemi Odzyskanych, którego dyrektorem został Juliusz Goryński. Do zadań Urzędu należało prowadzenie spraw związanych z zasiedlaniem Ziemi Zachodnich, tworzeniem administracji, prowadzenie instruktażu i sprawowanie nadzoru nad komórkami terenowymi, koordynacja działalności osadniczej urzędów państwowych oraz instytucji społecznych i zawodowych. Statut tego Urzędu nie został wydany, co utrudniało jego działalność⁹.

Do zadań Biura Ziemi Zachodnich należało planowanie zasiedlenia, zago-

⁴ AAN, MAP, 2441/11; 2441/15, mianowanie płk Prawina; 2441/20, mianowanie płk Borkowicza.

⁵ „Dziennik Ustaw” (dalej cyt. „Dz. U.”) nr 11, poz. 57.

⁶ Biuletyn Urzędu Pełnomocnika Generalnego dla Ziemi Odzyskanych nr 2, poz. 46.

⁷ AAN, MAP, 2441/9.

⁸ AAN, MAP, 2441/20.

⁹ AAN, MAP, 2421/40, sprawozdanie z działalności Urzędu Pełnomocnika Generalnego z dn. 17 lipca 1945 r.

spodarowania obszarów odzyskanych, zespolenia ich z całością ziem polskich, wytyczenie polityki gospodarczej, opiniowanie przepisów dotyczących tych terenów itp. Biuro to współpracowało z placówkami naukowymi zajmującymi się problematyką obszarów odzyskanych, inicjowało wydawanie notatek prasowych i artykułów szerzących wiedzę o Ziemiach Zachodnich. Dyrektorem BZZ został J. A. Wilder¹⁰.

Na podstawie memoriału Rajmunda Buławskiego z dnia 22 lutego 1945 r.¹¹ powołano do życia w Krakowie dnia 1 czerwca 1945 r. Biuro Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych, którego celem było zbieranie i opracowywanie materiałów statystycznych potrzebnych do przeprowadzenia akcji osadniczo-przesiedleńczej, przedstawianie projektów dotyczących polityki oraz prawodawstwa osiedleńczego. Dyrektorem Biura został R. Buławski. Przy tej instytucji utworzono następnie, na podstawie zarządzenia MAP z dnia 19 lipca 1945 r., Radę Naukową dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, której członkami byli głównie profesorowie wyższych uczelni oraz osoby interesujące się problematyką gospodarczą Ziem Zachodnich. Rada ta odbyła w 1945 r. dwie sesje, a mianowicie w dniach 30 lipca — 1 sierpnia oraz 16—18 grudnia. Tematem tych sesji były zagadnienia związane z osadnictwem, zwłaszcza rolniczym¹². Funkcje przewodniczącego Rady pełnił minister administracji publicznej a jego zastępcy — Rajmund Buławski.

Ludność polska napływała na Ziemię Zachodnią w ramach repatriacji z zagranicy oraz akcji przesiedlania z ziem dawnych. Szybkie i planowe przesiedlenie ludności z ziem dawnych wymagało utworzenia odpowiednio prężnego aparatu. Akcja ta, o doniosłym przecież znaczeniu dla państwa, wymagała bowiem najściślejszego współdziałania władz administracyjnych oraz organizacji zawodowych i społecznych.

Dla utworzenia tego aparatu MAP wydało okólnik nr 2 z dnia 23 kwietnia 1945 r. w sprawie zorganizowania na terenach ziem dawnych wojewódzkich i powiatowych (miejskich) komitetów przesiedleńczych¹³, na czele których stanęli wojewodowie i starostowie (prezydenci). W skład tych komitetów wchodził przedstawiciele partii politycznych, organizacji społecznych i zawodowych, Państwowego Urzędu Repatriacyjnego oraz delegaci władz i urzędów. Szczególnie aktywnym w początkowej fazie akcji przesiedleńczej był Polski Związek Zachodni, zwłaszcza zaś na obszarze woj. poznańskiego i Pomorza Zachodniego łącznie z Ziemią Lubuską¹⁴. Do zadań komitetów należało planowanie i koordynowanie akcji przesiedleńczej, prowadzenie propa-

¹⁰ AAN, MAP, 2388, sprawozdanie Biura Ziem Zachodnich za miesiąc kwiecień i maj 1945 r.

¹¹ AAN, MAP, 2397/10.

¹² I Sesja Rady Naukowej — zeszyty I do V oraz II Sesja — zeszyty I do V.

¹³ AAN, MAP, 404/19.

¹⁴ AAN, MAP, 2490/30.

gandy i werbunku, mobilizowanie wokół swoich celów całego społeczeństwa oraz służenie pomocą placówkom Państwowego Urzędu Repatriacyjnego (PUR).

Cała techniczna obsługa akcji przesiedlenia należała do PUR, utworzonego dekretem z dnia 7 października 1944 r.¹⁵ PUR organizował też repatriację ludności z innych krajów na terytorium państwa polskiego, regulował napływ repatriantów, realizował postulat planowego osadnictwa, niósł pomoc i opiekę. Dekret z dnia 7 maja 1945 r.¹⁶ jako dalsze zadania PUR wymieniał organizację powrotu osób wysiedlonych przez niemieckiego okupanta do poprzednich miejsc zamieszkania oraz organizację przesiedlenia na tereny odzyskane z innych okręgów państwa, regulowanie planowego napływu przesiedleńców oraz opiekę i pomoc. Minister administracji publicznej polecił urzędowi państwowemu udzielać PUR-owi jak najdalej idącej pomocy poprzez dostarczanie środków transportowych na przewóz przesiedleńców do punktów załadowania oraz z punktów rozładowania na miejsce osiedlenia. W razie większego nasilenia ruchu należało mobilizować wszystkie środki transportowe dla przewozu osadników z wagonów do punktów etapowych względnie miejsc osiedlenia, zapewnić im odpowiednie pomieszczenia, żywność oraz paszę dla inwentarza żywego¹⁷. Należy stwierdzić, że PUR posiadał aparat rozbudowany na miarę swoich wielkich zadań. Na granicy państwa zorganizowano etapowe punkty wlotowe, następnie punkty etapowe przelotowe, gdzie m.in. wydawano posiłki, wreszcie etapowe punkty docelowe, gdzie przybyli mogli spędzić kilka dni przed wyjazdem na miejsce przeznaczenia¹⁸. Na miejscu osiedlenia PUR organizował inspektoraty osadnictwa przemianowane następnie na oddziały powiatowe.

Rada Ministrów w dniu 16 marca 1945 r. zobowiązała PUR do zorganizowania na Ziemiach Odzyskanych swoich placówek łącznie z urzędami pełnomocników. W skład każdej ekipy organizacyjnej urzędu winien wchodzić przynajmniej jeden pracownik PUR, mogący zorganizować placówkę¹⁹. Często komórki PUR były pierwszymi urzędami państwowymi na Ziemiach Zachodnich. Dyrektorem PUR był do dnia 12 kwietnia 1945 r., tzn. do objęcia stanowiska wiceministra administracji publicznej, Władysław Wolski. Następnie dyrektorem został Michał Sapieha, a z kolei Mściśław Olechnowicz. Od lutego 1945 r. siedzibą Zarządu Centralnego PUR było miasto Łódź²⁰.

Przy okólniku nr 2 MAP przesłało do wiadomości i stosowania okólnik PUR z dnia 22 kwietnia 1945 r.²¹, w którym zaznaczono, że z terenów znisz-

¹⁵ „Dz. U.” nr 7, poz. 32.

¹⁶ „Dz. U.” nr 18, poz. 101.

¹⁷ Por. przyp. 13.

¹⁸ S. Banasiak, *Działalność osadnicza Państwowego Urzędu Repatriacyjnego na Ziemiach Odzyskanych w latach 1945—1947*. Poznań 1963, ss. 37—42.

¹⁹ AAN, MAP, 2441/9.

²⁰ Por. przyp. 13.

²¹ AAN, MAP, 404/40.

czonych działaniami wojennymi mogą przesiedlać się rodziny i indywidualne osoby, natomiast przesiedleniem z terenów niezniszczonych należy obejmować całe rodziny i to pod warunkiem, że przekażą one posiadane gospodarstwa na rzecz państwa.

Do zadań powiatowych komitetów przesiedleńczych należało, poza akcją uświadamiającą, prowadzenie rejestrów osób deklarujących chęć wyjazdu. Przy rejestracji należało sporządzać opisy pozostawionego mienia nieruchomości z oświadczeniem przekazującym je na rzecz państwa oraz szczegółową ankietę personalną. Głowa rodziny otrzymywała kartę przesiedleńczą podpisaną przez starostę względnie osobę upoważnioną — z wykazaniem celu wyjazdu oraz osób wyjeżdżających.

Warunek przekazywania na rzecz państwa mienia nieruchomości i wypełnianie szczegółowych ankiet uznano jednak wkrótce za element mogący zahamować akcję przesiedleńczą. Dlatego też w kilka dni po ogłoszeniu wspomnianego okólnika nr 2, MAP wydało 27 kwietnia 1945 r. okólnik nr 7 uchylający obowiązek przekazywania majątku na rzecz państwa i wypełniania ankiet²². Należało jednak uzyskać zaświadczenia przesiedleńcze, które nie powinny być wydawane osobom, co do których istniało uzasadnione podejrzenie wyjazdu w celach zarobkowych.

Dla wzmocnienia ruchu przesiedleńczego PUR uruchomił następujące pociągi wahadłowe: z woj. białostockiego, z północnej części woj. warszawskiego i lubelskiego — na Okręg Mazurski, z północnej części woj. kieleckiego, z południowej części woj. lubelskiego i warszawskiego oraz woj. łódzkiego — na Pomorze Zachodnie, z woj. rzeszowskiego i krakowskiego oraz południowej części woj. kieleckiego — na Śląsk Opolski i Śląsk Dolny²³.

Szczegółowo zostały ustalone przebiegi pociągów wahadłowych oraz punkty etapowe PUR. Dla niektórych pociągów przewidziano stacje przeładunkowe. W każdym pociągu był przewodnik posiadający spis grupy, dokładną trasę transportu i wykaz punktów etapowych.

Akcja przesiedleńcza została poparta w pierwszym rządzie przez partie polityczne, które w dniu 15 kwietnia 1945 r. wydały odezwę wzywającą do masowego przesiedlenia się²⁴. W końcu maja 1945 r. powstał Centralny Komitet Przesiedleńczy złożony z przedstawicieli czterech partii politycznych oraz 14 organizacji zawodowych i społecznych. Komitet ten wydał odezwę wzywającą: „Planowo zorganizowanymi grupami i gromadami ruszamy na zachód. Do swoich wsi i miast! Po pracę i dostatek!”²⁵ Jako sekretariat Ko-

²² AAN, MAP, 404/24.

²³ AAN, MAP, 404 — okólnik nr 3 z 30 kwietnia 1945 r. dotyczący tras ruchu przesiedleńczego na zachód.

²⁴ S. Ziemia, *Kronika 111 dni*. W: *Dwudziestolecie powrotu. Rocznik Ziemi Zachodnich i Północnych 1965*.

²⁵ „Głos Ludu” z 28 V 1945; AAN, MAP, 2489 — Odezwa.

mitetu utworzono w MAP Biuro Przesiedleńcze, zatrudniające początkowo dwóch a następnie czterech pracowników²⁶.

Największy wkład w akcję przesiedleńczą włożyła Polska Partia Robotnicza. W dniu 28 kwietnia 1945 r. KC PPR wydał okólnik w sprawie akcji przesiedleńczej polecający swym komórkom, by razem z innymi partiami i organizacjami demokratycznymi przeprowadzały szeroką kampanię agitacyjną. Plenum KC PPR w dniach 20—21 maja 1945 r. omówiło sprawę przesiedlenia ludności z ziem dawnych i zagospodarowania obszarów odzyskanych oraz podjęło odpowiednią uchwałę stwierdzającą m.in., że od prawidłowego rozwiązania problemu zasiedlenia Ziemi Odzyskanych zależy potęga państwa i przyszłość narodu polskiego. Plenum poleciło m.in. skierować na Ziemię Zachodnie 25 000 członków partii w celu zapewnienia demokratycznej kadry administracji państwowej²⁷.

Dla wzmocnienia akcji przesiedleńczej Rada Ministrów powołała w dniu 29 maja 1945 r. Komitet Międzyministerialny, w skład którego weszli: Pełnomocnik Generalny dla Ziemi Odzyskanych oraz wiceministrowie szeregu zainteresowanych resortów²⁸. Komitet ten omówił szczegółowo zagadnienie masowej akcji przesiedleńczej i przygotował projekt uchwały Rady Ministrów przyjęty następnie w dniu 12 czerwca 1945 r. Zgodnie z uchwałą należało do 1 sierpnia 1945 r. osiedlić na Ziemiach Zachodnich 2500 tys. osób²⁹, a mianowicie:

1) repatriantów z ZSRR	500 000 osób
(100 000 ludności miejskiej, 400 000 ludności wiejskiej)	
2) repatriantów z Zachodu	150 000 osób
3) przesiedleńców z ziem dawnych	1 850 000 osób
(1 500 000 ludności wiejskiej, 350 000 ludności miejskiej.)	

Rada Ministrów zobowiązała szereg ministerstw i instytucji do podjęcia konkretnych czynności i udzielenia pomocy w celu sprawnego przeprowadzenia akcji. Dla przewiezienia tej rzeszy ludzi należało uruchomić 95 pociągów wahałowych niezależnie od tego, że 200 000 osób zamieszkujących tereny położone w pobliżu Ziemi Zachodnich postulowano objąć transportem konnym.

W celu dalszego usprawnienia akcji przesiedleńczej Rada Ministrów w dniu 23 czerwca 1945 r.³⁰ mianowała wiceministra Wolskiego generalnym komisarzem do spraw przesiedleńczych i osiedleńczych. Generalny komisarz upo-

²⁶ AAN, MAP, 2483/-14, 15, 17.

²⁷ „Głos Ludu” z 17 VI 1945.

²⁸ AAN, MAP, 2441/20.

²⁹ AAN, MAP, 2441/34. K. Kersten w pracy pt. *Osadnictwo wojskowe* („Przegląd Historyczny” tom IV, z. 4, s. 693) pisze: „Plan ten miał kilka wariantów, wszystkie one jednak wyrażały romantyczną zasadę mierzenia sił na zamiary, a raczej na potrzeby (...) Byłoby to prawie niewykonalne nawet w najlepszych warunkach”.

³⁰ AAN, MAP, 2441/49.

ważniony został do powoływania, po zasięgnięciu opinii komisji stronnictw politycznych, komisarzy wojewódzkich do spraw przesiedlenia oraz komisarzy okręgowych. Podobne uprawnienia przyznane zostały komisarzom wojewódzkim i okręgowym odnośnie do powoływania komisarzy powiatowych (obwodowych). Komisarzom tym miały być podporządkowane wszystkie organa administracyjne w sprawach dotyczących przesiedlenia względnie osiedlenia.

Dla właściwego ustawienia akcji osiedleńczej MAP wydało instrukcję z dnia 28 maja 1945 r. w sprawie utworzenia wydziałów osiedleńczych w urzędach pełnomocników okręgowych i referatów osiedleńczych w urzędach pełnomocników obwodowych. Ponadto druga instrukcja z dnia 25 maja 1945 r. przewidywała powołanie okręgowych i obwodowych komitetów osiedleńczych³¹. Zadaniem tych komitetów było koordynowanie działań administracji i czynników społecznych, udzielanie pomocy tym komórkom i wciąganie do akcji całego społeczeństwa. Na czele komitetu stanęli pełnomocnicy, a w ich skład wchodził przedstawiciele partii politycznych, organizacji społecznych i zawodowych, PUR oraz delegaci władz i urzędów. Komitety te zastępowały komisje nie utworzonych jeszcze rad narodowych, a więc spełniały czynności nadzorcze i kontrolne, jednak do ich zadań należało też udzielanie pomocy akcji osiedleńczej, np. przy przyjmowaniu transportów.

W celu zapewnienia administracji osiedleńczej odpowiednio wykwalifikowanych pracowników, Urząd Pełnomocnika Generalnego zorganizował cztery kursy szkolenia instruktorów osadnictwa oraz dwa kursy dla brygadzystów³², a następnie wysłał 5 instruktorów okręgowych, 92 instruktorów osadnictwa dla wszystkich powiatów oraz 83 brygadzystów³³. Głównym zadaniem instruktorów było organizowanie referatów osiedleńczych i komitetów osiedleńczych, przy czym na ogół oni właśnie pełnili funkcje kierowników referatów osiedleńczych³⁴.

Brygadzystów wysyłano na tereny jeszcze w poważnym stopniu niezasiedlone, gdzie trzeba było ekip dla ustalenia chłonności oraz dla wprowadzenia osadników w posiadanie gospodarstw. Urząd Generalnego Pełnomocnika

³¹ AAN, MAP, 2415/57 i 71; Biuletyn Urzędu Generalnego Pełnomocnika nr 1, poz. 16 i 17. Według informacji Józefa Sorbiana, b. naczelnika Wydz. Osiedleńczego Urzędu Pełnomocnika Generalnego wytyczne w sprawie tworzenia wydziałów (referatów) osiedleńczych i komitetów osiedleńczych wydane zostały na odprawie pełnomocników okręgowych w MAP pod koniec kwietnia 1945 r., dlatego też już w maju przystąpiono do tworzenia tych komórek bez czekania na pisemne instrukcje.

³² AAN, MAP, 2434 do 2438 — cztery kursy instruktorów; 2439 do 2440 — dwa kursy dla brygadzystów.

³³ AAN, MAP, 2449/1 — sprawozdanie Wydz. Osiedleńczego Urzędu Pełnomocnika Generalnego od 1 VI do 13 VII 1945 r.; 2448/38 — pismo Urzędu Pełnomocnika Gen. z dn. 16 VIII 1945 r.

³⁴ AAN, MAP, 2415/75 i 8 — Instrukcja z dn. 5 VI 1945 r. dla powiatowych instruktorów oraz instrukcja z dnia 6 VI 1945 r. dla instruktorów okręgowych.

spowodował też wyjazd ok. 300 osób dla obejmowania stanowisk w urzędach i instytucjach³⁵.

Urząd Pełnomocnika Generalnego przeprowadził rozgraniczenie kompetencji pomiędzy komórkami administracyjnymi na odcinku osadnictwa rolnego³⁶. Do urzędów ziemskich należało ustalenie liczby gospodarstw w danych miejscowościach i podawanie jej PUR-owi względnie komórkom osiedleńczym. Do wydziałów i referatów osiedleńczych należało ogólne kierownictwo akcją, układanie planów osiedleńczych, opieka nad osadnikami od chwili osiedlenia, staranie się o kredyty oraz rozstrzyganie sporów. Do nich też należała współpraca z komórkami przesiedleńczymi na ziemiach dawnych.

Natomiast do PUR-u należały wszystkie czynności związane z przejazdem i osiedleniem do chwili wprowadzenia osadników w posiadanie gospodarstw, ustalenie i prowadzenie ewidencji osiedlonych oraz wolnych gospodarstw.

Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych wyjaśniło, że na gospodarstwach 15—25 ha należy osiedlać dwie rodziny, 25—50 ha — 3 rodziny, od 50—75 ha — 4 rodziny, a od 75 do 100 ha — 5 rodzin³⁷.

Natomiast nie osiągnięto porozumienia w odniesieniu do osadnictwa nierolniczego (przedsiębiorstwa przemysłowe, zakłady rzemieślnicze, zakłady handlowe, lokale mieszkalne). Urząd Pełnomocnika Generalnego i PUR stały na stanowisku, że osadników, zwłaszcza repatriantów, powinno się w zasadzie wprowadzać w posiadanie tych obiektów jako przyszłych właścicieli bez uiszczania opłat. Natomiast Tymczasowy Zarząd Państwowy, którego administracji obiekty te podlegały, uważał, że nie można ich przekazywać na rzecz prywatnych osób ze względu na brak odpowiednich przepisów w tym zakresie a tylko je dzierżawić względnie oddawać w dozór³⁸.

Tak więc ustalona została sieć aparatu administracyjnego w zakresie akcji przesiedleńczej i osiedleńczej oraz przepisy dostosowane do ówczesnych warunków i możliwości.

Powodzenie akcji osiedleńczej zależało od wielu czynników, a zwłaszcza: zorganizowania sprawnego aparatu administracyjnego, głównie osiedleńczego, wysiedlenia Niemców, bezpieczeństwa na Ziemiach Zachodnich, zapewnienia aprowizacji, rozstrzygnięcia spraw ludności miejscowej.

Objęcie administracją polską terenów wyzwolonych zależało od wyrażenia zgody przedstawicieli Armii Radzieckiej uwarunkowanej działaniami wojennymi.

³⁵ AAN, MAP, 2415/15, 2421/40 — sprawozdanie Urzędu Pełnomocnika Generalnego.

³⁶ AAN, MAP, 2398/3; S. Banasiak w swej pracy pisze o braku rozgraniczenia kompetencji (ss. 91—96). W szczególności nie było sporu pomiędzy powiatowymi urzędami ziemskimi i PUR, gdyż pismo okólne MRiRR z dn. 30 V 1945 (AAN, MAP, 2454/110) ściśle określiło kompetencje. Gospodarstwa niemieckie nie podlegały administracji Tymczasowego Zarządu Państwowego, lecz PUZ.

³⁷ AAN, MAP, 2467/28.

³⁸ ANN, MAP, 2467/31 i inne dokumenty.

Objęcie i tworzenie administracji na Śląsku Opolskim było ułatwione, gdyż Aleksander Zawadzki pełnił równocześnie funkcje pełnomocnika okręgowego i wojewody śląskiego. Komórki urzędu wojewódzkiego obejmowały swą działalnością również tereny odzyskane. Na mocy decyzji Armii Radzieckiej w dniu 18 marca 1945 r. administracja polska objęła nadodrzańską prawobrzeżną część Opolszczyzny, zaś w połowie kwietnia 1945 r. lewobrzeżną część. Faktyczne objęcie nastąpiło później, a mianowicie prawobrzeżnej części do końca marca, zaś lewobrzeżnej części w pierwszej dekadzie maja 1945 r.³⁹

Na Dolnym Śląsku obłożenie Wrocławia i Głogowa opóźniało obejmowanie terenu przez administrację polską. Urząd Pełnomocnika Okręgowego utworzony został w Trzebnicy (następnie przeniesiony do Legnicy) w dniu 20 kwietnia 1945 r., kiedy to przybył pierwszy pociąg pionierów złożony z 350 osób przewidzianych do aparatu administracyjnego. Następny transport, złożony z 250 osób, głównie specjalistów z różnych dziedzin, przybył w dniu 22 kwietnia 1945 r.⁴⁰ Według meldunku pełnomocnika okręgowego z dnia 2 maja 1945 r. zorganizowano na tym terenie 20 obwodów (przewidywano ogółem 40)⁴¹. Sprawozdanie Urzędu Pełnomocnika Generalnego z dnia 17 lipca 1945 r. podaje obsadzenie 25 obwodów (na 39)⁴².

Na ziemi Lubuskiej w ośmiu powiatach aparat administracyjny został utworzony przez władze woj. poznańskiego, chociaż Ziemia Lubuska dopiero w dniu 7 lipca 1945 r. została włączona do tego województwa. Władze administracyjne utworzono w Międzyrzeczu 20 marca 1945 r., w Gorzowie 27 marca, w Świebodzinie 28 marca, we Wschowie 13 kwietnia, Krośnie 5 maja, Słubicach 6 maja i w Sulęcinie 18 maja 1945 r. Urząd administracyjny w pow. Strzelce Krajeńskie został utworzony przez pełnomocnika okręgowego na Pomorze Zachodnie w dniu 8 kwietnia 1945 r., zaś w pozostałych powiatach przez pełnomocnika okręgowego na Dolnym Śląsku po kapitulacji III Rzeszy⁴³.

Na Pomorzu Zachodnim dowództwo I Frontu Ukraińskiego postanowiło przystąpić w marcu 1945 r. do tworzenia administracji polskiej spośród miejscowych Polaków o nieposzlakowanej opinii i przekazywać im sukcesywnie wszystkie działy gospodarki kładąc nacisk na siewy wiosenne i uruchomienie drobnego oraz średniego przemysłu. W związku z tym komendanci wojenni przystąpili do powoływania władz polskich. Również dowództwo I Armii WP tworzyło na Pomorzu Zachodnim aparat administracji polskiej⁴⁴.

³⁹ PPR na Opolszczyźnie: S. O. Popiołek, *Rola Polskiej Partii Robotniczej w formowaniu się władzy ludowej i w procesach integracyjnych*; R. Kołomejczyk, *Powstanie organizacji PPR na Dolnym Śląsku*.

⁴⁰ S. Ziemia, *Kronika 111 dni*, jw., s. 70.

⁴¹ A. Markusfeld, *Powstanie i rozwój organizacyjny na Ziemi Lubuskiej*. Zielona Góra 1962, s. 17.

⁴² AAN, MAP, 2421/40.

⁴³ Por. przyp. 41, s. 13 oraz Z. Dulczewski, A. Kwilecki, *Spółczesność wielkopolskie w osadnictwie Ziemi Zachodnich*. Poznań 1962.

⁴⁴ AAN, MAP, 2424/1 — sprawozdanie ppłk Borkowicza z 20 III 1945. Przykłady organizowania administracji polskiej przez Armię Radziecką oraz Wojsko

W dniu 16 kwietnia 1945 r. pełnomocnik okręgowy przybył do Piły, do-
 kąd w dniu 14 kwietnia 1945 r. dotarła większa część grupy operacyjnej
 z Warszawy. Meldunek z dnia 17 kwietnia 1945 r. podaje o objęciu organi-
 zacją 10 powiatów. Administracja polska objęła: Stargard 21 marca, Człu-
 chów 24 marca, Sławno, Słupsk, Lębork — 14 kwietnia, Białogard, Szczecinek,
 Bytów, Choszczno, Wałcz, Trzcieńkę w drugiej połowie kwietnia. Pełnomoc-
 nik okręgowy przeniósł swą siedzibę do Szczecina w pierwszych dniach maja,
 w dniu 20 maja do Stargardu, a od 23 maja do Koszalina.

Mimo najwcześniejszego wyzwolenia Okręgu Mazurskiego administracja
 polska formowała się na tym obszarze najpóźniej. Wprawdzie pełnomocnik
 okręgowy przybył do Olsztyna w dniu 30 marca 1945 r., jednak dopiero
 w dniu 23 maja 1945 r. dowództwo III Frontu Białoruskiego przekazało Po-
 lakom pełnię władzy cywilnej oraz zarząd majątkiem ruchomym i nierucho-
 mym⁴⁵. Było to jednak formalne przekazanie władzy a nie faktyczne. Wed-
 ług sprawozdania pełnomocnika okręgowego z dnia 13 maja 1945 r. obsa-
 dzono do tego czasu 15 obwodów i 2 zarządy miejskie, przy czym sprawozda-
 nie stwierdza, że faktycznie objęto tylko 7 powiatów⁴⁶. Według sprawozdania
 za czas od 23 maja do 10 czerwca 1945 r. wszystkie powiaty zostały obsa-
 dzone z wyjątkiem pewnych terenów trzech powiatów (Święta Siewierka,
 Pruska Hława i Darkiejmy)⁴⁷.

Na Śląsku Dolnym, Pomorzu Zachodnim oraz Okręgu Mazurskim utwo-
 rzono w ciągu kwietnia i maja 1945 r. wydziały i referaty osiedleńcze oraz
 okręgowe i obwodowe komitety osiedleńcze. Jednak na Pomorzu Zachodnim
 we wrześniu 1945 r. zniesiono wydział i referaty osiedleńcze a ich zadania
 i personel przekazano oddziałom PUR.⁴⁸ W Okręgu Śląska Opolskiego Okrę-
 gowy (Wojewódzki) Komitet Osiedleńczy zarazem łączył i funkcje wydziału
 osiedleńczego⁴⁹. Obsada wydziałów i referatów osiedleńczych była ilościowo

Polskie podaje K. Golczewski, *Początki władzy polskiej na Pomorzu Zachod-
 nim*. W pracy zbiorowej, *Przeobrażenia społeczne na Pomorzu Zachodnim w latach
 1945—1947*. Poznań—Słupsk 1964, ss. 18—20.

⁴⁵ W. Wrześciński, *Proces zasiedlania woj. olsztyńskiego w latach 1945—49*.
 W: *Problemy rozwoju gospodarczego i demograficznego Ziemi Zachodnich w latach
 1945—1958*. Poznań 1960, s. 172.

⁴⁶ AAN, MAP, 2457/1—5.

⁴⁷ AAN, MAP, 2457/8—11.

⁴⁸ AAN, MAP, 2421/19 — statut organizacyjny Wydziału Osiedleńczego w Ol-
 sztynie; 2418/3 — protokół z posiedzenia organizacyjnego OKO w Olsztynie z dn.
 8 VI 1945; AAN, MAP, 2463/1 — sprawozdanie Wydz. Osiedleńczego w Koszalinie
 z dnia 1 VII 1945 r.; 2463/4 — okólnik z dn. 26 V 1945 OKO w Koszalinie; 2448/52
 — zawiadomienie pełnomocnika okręgowego w Koszalinie z dn. 15 VI 1945 r.
 o ukonstytuowaniu OKO; 2419 — zarządzenie pełnomocnika okręgowego z dn.
 13 IX 1945 r. o likwidacji referatów osiedleńczych; 2454/49 — sprawozdanie Wydz.
 Osiedleńczego we Wrocławiu za okres od 15 maja do 15 czerwca 1945 r. również
 obejmuje powołanie OKO.

⁴⁹ AAN, MAP, 2467/6 — sprawozdanie WKO w Katowicach z 4 VII 1945 r.

i jakościowo niedostateczna. Nadto była utrudniona komunikacja z powiatami oraz łączność telefoniczna. Również brak było dokładnych przepisów, zwłaszcza że Ziemia Zachodnie nie zostały jeszcze objęte ustawodawstwem polskim. Urzędy pełnomocników nosiły charakter tymczasowy.

Powodzenie akcji osiedleńczej zależało w poważnym stopniu od należytej obsady stanowisk wójtów i sołtysów, gdyż zarówno ustalanie chłonności osiedleńczej, aktualnego stanu osadnictwa, wprowadzanie osadników w posiadanie gospodarstw i innych warsztatów pracy, pomoc dla nowo osiedlonych zależały w pierwszym rzędzie od działalności wójtów i sołtysów, którzy w tym czasie mieli bardzo duży zakres działania.

Pełne zasiedlenie Ziemi Zachodnich zależało też od wysiedlenia Niemców. Wprawdzie znaczna ich liczba opuściła te obszary w czasie działań wojennych, część z nich wysiedlono z powiatów przygranicznych w czasie obsadzania granicy przez wojsko polskie, a część wyjechała dobrowolnie, jednak w listopadzie 1945 r. przebywało na Ziemiach Zachodnich ok. 3,5 mln Niemców, najwięcej w południowych powiatach Dolnego Śląska i w niektórych powiatach Pomorza Zachodniego. Sojusznicza Rada Kontroli, realizując postanowienia poczdamskie, zatwierdziła na posiedzeniu w dniu 20 listopada 1945 r. plan przesiedlenia Niemców m. in. i z Polski⁵⁰.

Akcję osadniczą utrudniał brak bezpieczeństwa, wynikający ze specyficznej sytuacji powojennej. W ciągu 1945 r. bowiem trwała na tych terenach największa wędrownica ludzi. Szły szeregi wygłodniałych i wynędzniałych jeńców wojennych i więźniów obozów koncentracyjnych; wielu też było morderców wojskowych, trwały przemarsze oddziałów na skutek przegrupowań lub też powrotu do kraju. Normalnym wynikiem tego stanu rzeczy było w pewnym stopniu rozluźnienie dyscypliny wojskowej, zaś organa bezpieczeństwa nie mogły zapobiec różnego rodzaju wypadkom. Bezpieczeństwo uległo w końcu roku 1945 znacznej poprawie na skutek zwiększenia się liczby osadników, zakończenia wędrownicy jeńców, jak też powiększenia szeregów Milicji Obywatelskiej, jej przeszkolenia i usunięcia elementów niewłaściwych.

Razem z osobami decydującymi się na osadnictwo ruszyły na Ziemię Zachodnie osoby uprawiające nielegalny handel. Od samego początku prowadzono energiczną walkę z tymi elementami przez wydawanie specjalnych zakazów wywozu dóbr z terenów odzyskanych, poprzez ustalanie na punktach wylotowych posterunków, prowadzenie kontroli lotnych na drogach i liniach kolejowych, zwiększenie kontroli wyjazdów w ramach PUR itp.

Osadnicy obejmujący gospodarstwa po żniwach 1945 r. oraz osadnicy-nierolnicy nie mieli żadnych środków żywności, zbiory też w minimalnym stopniu mogły zapewnić wyżywienie. Stąd sprawą palącą było organizowanie sieci sklepów oraz zapewnienie ludności zakupu artykułów pierwszej po-

⁵⁰ Por. przyp. 18, ss. 73—83.

trzeby. W celu właściwego rozdziału wprowadzono karty żywnościowe oraz dowożono z innych terenów środki żywnościowe⁵¹.

W ramach udzielanej przez pełnomocnika akcji siewnej pomocy rolnicy otrzymywali zboże na siew⁵². Bank Rolny przeznaczył na pomoc kredytową dla rolników 40 mln zł dla udzielenia 3-letniego kredytu inwestycyjnego w wysokości 10 tys. zł na zakup inwentarzy, drobne remonty budynków, nabycie ziarna siewnego i nawozów sztucznych, 10-letniego kredytu do 12 tys. zł na odbudowę zagrod oraz 1-rocznego kredytu konsumpcyjnego do 1 tys. zł na członka rodziny. Również Bank Związku Spółek Zarobkowych przeznaczył 10 mln zł na pożyczki dla rzemiosła⁵³.

Na niektórych terenach, zwłaszcza Śląska Opolskiego oraz okręgu Mazurskiego wybuchały spory na skutek zajęcia przez osadników gospodarstw opuszczonych przez polską ludność rodzimą, która następnie powróciła do miejsc swego zamieszkania.

Dla przeprowadzenia weryfikacji ludności miejscowej zostały powołane specjalne komisje zgodnie z zarządzeniem MAP z dnia 20 czerwca 1945 r. Również zarządzenie z dnia 21 września 1945 r. dotyczyło weryfikacji⁵⁴. Przy rozstrzygnięciu sporów dążono do tego, by gospodarstwo przywrócić właścicielowi, przenosząc osadników na inne miejsce, aczkolwiek zgodnie z zarządzeniem z dnia 24 maja 1945 r. należało pozostawić osadników, którzy zajęli gospodarstwa opuszczone przez właścicieli.

Znaczną rolę w zaludnieniu Ziem Odzyskanych odegrało osadnictwo wojskowe. Osadnictwo to miało za zadanie zasiedlić powiaty nadgraniczne zgodnie z rozkazem nr 111 z dnia 3 czerwca 1945 r.⁵⁵ Na terenach tego osadnictwa wojsko utworzyło aparat osiedleńczy oraz zapewniało pomoc w organizowaniu administracji cywilnej. W Poznaniu, siedzibie dowództwa II Armii WP, działała Centralna Komisja z Generalnym Inspektorem Osadnictwa Wojskowego. Zarządzenie ministrów obrony narodowej, administracji publicznej oraz

⁵¹ AAN, MAP, 2452/8—14 — sprawozdanie pełnomocnika okręgowego w Legnicy z dnia 13 VIII 1945 określa sytuację aprowizacyjną jako zagrażającą normalnemu rozwojowi Okręgu; 2457/73—89 — sprawozdanie pełnomocnika okręgowego o Olsztynie mówi o poprawie zaopatrzenia w wyniku wprowadzenia kart aprowizacyjnych. O ciężkiej sytuacji aprowizacyjnej mówiło wiele sprawozdań. „Głos Ludu” z 21 VII 1945 r. wysuwał jako sprawę palącą zorganizowanie baz aprowizacyjnych przez „Społem” w miastach a „Samopomoc Chłopską” na wsiach.

⁵² AAN, MAP, 2441/51 — uchwała Rady Ministrów z dn. 26 VI 1945 o mianowaniu kapitana Lenkiewicza głównym pełnomocnikiem akcji żniwnej.

⁵³ AAN, MAP, 2454/100 i 111.

⁵⁴ W. Rusiński, *Autochtoni Ziem Odzyskanych*. „Przegląd Zachodni” nr 10/1946, ss. 815—824. Sprawy weryfikacji dotyczy też artykuł K. Pietrzaka-Pawłowskiego, *Bilans roczny polityki narodowościowej Okręgu Mazurskiego*. „Przegląd Zachodni” nr 4/1946, ss. 398—401.

⁵⁵ Por. przyp. 18, s. 129 i n.; K. Kersten, *Osadnictwo wojskowe na Pomorzu Zachodnim (1945—1947)*.

rolnictwa i reform rolnych z dnia 24 września 1945 r.⁵⁶ zniósło odrębność osadnictwa wojskowego włączając je do MAP z tym, że w powiatach nadgranicznych osadnicy wojskowi mieli otrzymywać bezpłatnie gospodarstwa o obszarze 10 ha, zaś w innych powiatach mogli być osiedlani na warunkach ogólnych.

Należy ogólnie stwierdzić, że niezwykle trudne dla wykrwawionego wojną i okupacją narodu polskiego zadanie zasiedlenia Ziemi Zachodnich zostało wykonane w sposób zorganizowany, jak tylko było to możliwe w istniejących wówczas warunkach. Przy akcji liczone na zdrowy instynkt narodu mogącego w chwilach ważnych zdobyć się nie tylko na jednorazowy czyn, lecz i na długotrwały wysiłek. Trzeba przyznać, że w akcji tej było wiele niedociągnięć. Z drugiej jednak strony brali w niej udział w większości ludzie oddani sprawie, widzący w objęciu i zagospodarowaniu Ziemi Zachodnich sens historyczny oraz wiążący z tymi obszarami swoje cele życiowe. Wynikiem tego nastawienia są następujące liczby dotyczące przesiedlenia z ziem dawnych w 1945 r. (zob. zestawienie statystyczne)⁵⁷.

Ludność z „ziem dawnych” przesiedlona na Ziemię Zachodnie w ciągu 1945 r.

Województwo	Do 1 VI 45	czer- wiec	lipiec	sier- pień	wrze- sień	paź- dzier- nik	listo- pad	gru- dzień	Razem
Białystok	—	647	4 089	9 386	8 395	9 272	9 263	5 008	46 060
Kielce	16 979	32 861	58 100	50 211	22 413	9 428	15 180	6 957	212 129
Kraków	—	30 842	44 348	56 658	41 987	35 550	31 144	15 663	256 192
Lublin	65 270	25 726	41 658	17 447	15 382	8 057	21 623	7 063	202 226
Łódź	8 952	22 401	75 390	41 586	27 018	20 362	19 230	13 741	228 680
Bydgoszcz	—	—	10 010	9 203	8 419	4 648	7 154	5 672	45 106
Poznań	27 386	18 263	14 365	15 369	9 297	12 427	5 246	10 345	112 698
Rzeszów	20 000	11 077	36 951	27 398	20 616	16 408	17 932	8 098	158 480
Warszawa	12 408	24 515	99 401	68 483	61 849	37 537	40 646	24 228	369 067
Ogółem	150 995	166 332	384 312	295 741	215 376	153 689	167 418	96 775	1 630 638

Stan ludności na Ziemiach Zachodnich przedstawia spis z dnia 14 lutego 1946 r. Ludność polska (osadnicy łącznie z miejscową ludnością polską zwerifikowaną i występującą o weryfikację) przedstawia się następująco:⁵⁸

⁵⁶ Jak wyżej oraz AAN, MAP, 2468/17 — rozkaz nr 220 z dnia 24 IX 1945 o osadnictwie wojskowym i załączone zarządzenie z dn. 24 IX 45.

⁵⁷ AAN, PUR, 125, Wydział Statystyki.

⁵⁸ Powszechny spis ludności z dn. 4 lutego 1946 r. S. Banasiak w swej pracy podaje dane dotyczące osiedlenia przez PUR w 1945 r. repatriantów i przesiedleńców (tablica 7, tablica 12, 19, 20), mianowicie łącznie na wsiach i w miastach 635 034 repatriantów i 817 265 przesiedleńców, czyli razem 1 452 299. Liczby te nie odpowiadają rzeczywistości, są bowiem niższe ok. 450 000 w stosunku do spisu ludności. Wśród osadników było 2/3 przesiedleńców, a tylko 1/3 repatriantów.

woj. białostockie	—	33 890 osób
„ olsztyńskie	—	252 228 „
„ gdańskie	—	233 577 „
„ szczecińskie	—	411 344 „
„ poznańskie (tereny odzyskane)	—	247 434 „
„ wrocławskie	—	690 886 „
„ opolskie	—	1 049 814 „
Razem		2 919 173 osoby

Odejmując z tej liczby 1 017 086 osób, zweryfikowanych wg sprawozdania MZO, otrzymujemy cyfrę 1 902 087 osadników. Należy uznać więc, że w 1945 r. Ziemie Zachodnie zostały zasiedlone w stopniu, na jaki tylko pozwalały ówczesne warunki i chłonność osadnicza uwarunkowana zniszczeniami wojennymi. Jednak był to dopiero pierwszy etap osadnictwa, trzeba było organizować administrację i życie gospodarcze na tych terenach, zwalczając niedociągnięcia i stwarzając dogodne warunki.

Sprawozdanie Komisji Specjalnej inspektorów Biura Kontroli przy Prezydium KRN z inspekcji w dniach 26 listopada do 8 grudnia 1945 r. tak oceniło akcje osiedleńczą:

„Wyniki akcji osiedleńczej są mniejsze od planowanych, jednak w stosunku do naszych możliwości wydatne ilościowo i po części jakościowo. Mimo nędzy szeroko występującej wśród osadników i odplywu elementu słabszego większość osadników (zwłaszcza rolnych) wrasta w teren. Większość dostosowuje się do nowych warunków i rokuje duże na przyszłość nadzieje. Niezbędne są zmiany w organizacji i metodach życia publicznego terenu, aby utrwalić i przyspieszyć wzrost osadnictwa. Konieczne są większe środki materialne od przewidywanych dotychczas. Niezbędne jest racjonalniejsze ich użycie. Środki transportu są niewspółmiernie małe. Zasoby żywności i innych artykułów — przeważnie nie wystarczają i są niewłaściwie rozdzielane. Stan bezpieczeństwa w większości terenu niepokojący. Administracja wymaga usprawnienia i zreorganizowania”⁵⁹.

Dla utrwalenia wyników osadnictwa trzeba było utworzyć centralny organ skupiający wszystkie sprawy związane z osiedleniem i zagospodarowaniem obszarów odzyskanych. Trzeba było te ziemie włączyć również pod względem prawnym w orbitę państwa polskiego, gdyż obowiązywało tam jeszcze prawo niemieckie, trzeba było utworzyć normalną administrację w miejsce pełnomocników. Zadania te zostały powierzone Ministerstwu Ziem Odzyskanych, utworzonemu na podstawie dekretu z dnia 13 listopada 1945 r. o zarządzie Ziem Zachodnich, którego ministrem został Władysław Gomułka.

PATRYCY DZIURZYŃSKI

Nadto w poszczególnych okręgach liczby osadników wykazane przez PUR są nierealne. Na Śląsku Opolskim PUR wykazuje o prawie 92 000 osadników więcej. Natomiast w woj. gdańskim mniej o 178 000, zaś na Pomorzu Zachodnim o 185 000. Banasiak swe zestawienie oparł na danych PUR w S 162 (której to specyfikacji brak jest w AAN) aczkolwiek zestawienie to nie jest zgodne z innymi wykazami, np. w stosunku do woj. gdańskiego (AAN, PUR, 13, Wydz. Statyst.), Okręgu Mazurskiego (AAN, PUR 44 Wydz. Statyst.).

⁵⁹ AAN, MAP 2453/58—82.